

Vážený pane předsedo,
vážení kolegové,
milí hosté!

Mým úkolem je z pozice 1. náměstka ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů na tomto mezinárodním fóru pohovořit poněkud podrobněji o práci naší instituce. ÚSTR je ze zákona institucí specifickou, která má vymezenou širokou škálu povinností. Protože však naše finanční zdroje nejsou neomezené, jako ostatně jistě nikoho z nás, musí vedení průběžně hodnotit a zvažovat výzkumné priority, a to tak, aby byly naplněny příslušné paragrafy zákona 181/2007 Sb., jímž byla naše instituce zřízena.

Dovolte mi nyní malé, snad trochu nudné odbočení. V rámci kapitoly státního rozpočtu nejde o úplně jednoduchou proceduru, která začíná ve druhém čtvrtletí přípravou návrhu rozpočtu pro vládu České republiky a končí koncem roku přijetím zákona o státním rozpočtu, respektive schválením plánu činnosti na nadcházející fiskální rok Radou Ústavu. Jedním z nejdůležitějších úkolů Rady Ústavu je právě projednání a schválení tohoto klíčového dokumentu, vycházejícího ze střednědobých priorit naší instituce, projednaného a oponovaného předtím Vědeckou radou Ústavu.

Schválený plán činnosti je závazným dokumentem pro všechny odbory Ústavu, oddělení i skupiny, podle něhož jsou průběžně hodnoceny střední články řízení, vedoucí jednotlivých projektů či případně i jednotliví zaměstnanci. Od něj se odvozuje spolupráce s Archivem bezpečnostních složek, domácími i zahraničními partnery, jejichž počet, čemuž jsem velice rád, neustále roste. Právě naše každoroční diskuse o plánu činnosti a jím stanovených prioritách je cestou, jak co nejlépe a nejúčelněji využít odborný vědecký potenciál naší instituce, vyřešit určitou přetrvávající nerovnováhu mezi základním a aplikovaným výzkumem, nebo i množstvím projektů věnovaných nacistickému a komunistickému totalitnímu režimu.

Ale nyní již k naší práci a jejím výsledkům. Přestože netrpíme nedostatkem sebereflexe, jsme schopni být kritičtí sami k sobě a neusínáme na vavřínech – máme se opravdu čím pochlubit. Výsledky, jichž jsme dosáhli za pět let své existence, jsou jasné, ověřitelné, snadno doložitelné a nemalé. Ostatně posuďte sami. Ústav pro studium totalitních režimů byl hlavním pořadatelem nebo spolupořadatelem 36 mezinárodních konferencí a

sympózií, na 120 odborných seminářů, přednášek a diskusí, více než čtyřiceti výstav a výstavních projektů, které byly prezentovány na více než stovce míst jak v České republice, tak i v zahraničí. Zanedbatelná není ani naše činnost publikační: Ústav byl vydavatelem nebo spoluvydavatelem 114 publikací, z toho 26 periodických.

V poslední době se často hovoří o důležitosti „oral history“ (my jsme kdysi namísto tohoto, nyní módního termínu, používali prostší, avšak svým obsahem totožný termín „práce s pamětníky“). Musím říci, že právě v této oblasti odvádí Ústav obrovský kus důležité práce. Společně se sdružením Post Bellum a Českým rozhlasem se podílel na vzniku pamětnického digitálního archivu Paměť národa, kde je v současnosti uloženo přes 2500 výpovědí pamětníků, z nichž 1500 je zpřístupněno veřejnosti. Osobně se domnívám, že přínos Ústavu v této oblasti je klíčový a zcela nenahraditelný. Tím nemám na mysli otázku finanční či personální, ale tu skutečnost, že se zde tato činnost v takovémto rozsahu a na takovéto úrovni provádí. Na rozdíl od „standardní“ vědecké práce s archivními dokumenty (které zde pravděpodobně budou navždy – alespoň doufám), je totiž práce s pamětníky bohužel, a teď nechci, aby to vyznělo jakkoliv neuctivě, „časově omezená“, protože postupně odcházejí tam, odkud není návratu. A nebudou-li jejich, mnohdy klíčová, svědectví zaznamenána, odejdou spolu s nimi.

Vedle této „pamětnické“ činnosti naši instituce považují za naprosto klíčové její vzdělávací aktivity, které jsou zaměřené jak na mládež, tak i na pedagogické pracovníky a v neposlední řadě i na širokou veřejnost. V letech 2008-2012 Ústav uspořádal 49 prezenčních celodenních seminářů a 5 letních škol pro učitele, vydal tři vzdělávací DVD, dvě internetové multimediální učebnice, 56 výukových jednotek a na 400 pracovních a metodických listů. Od roku 2011 navíc pořádá e-learningové kurzy pro učitele – a v současné době jedinou institucí v České republice, která v této oblasti nabízí tuto formu vzdělávání. Různými typy vzdělávacích kursů Ústavu prošlo od roku 2008 přes 900 učitelů. A to není nijak malé číslo. Nesmím však zapomenout ani na to, že Ústav dlouhodobě spolupracuje s třemi desítkami škol v celé České republice a tento počet se neustále zvyšuje. Za velice důležité považuji i zapojení naší instituce (ve spolupráci s Památníkem Lidice a Filozofickou fakultou UK) do pořádání dětské mezinárodní vědomostní soutěže Lidice pro 21. století, které bylo zahájeno v letošním roce a úspěšně se rozvíjí.

Vedle vědecké, publikační a vzdělávací činnosti bych rád vyzdvihl nenahraditelný podíl ÚSTR – v úzké spolupráci s ABS a pochopitelně i v součinnosti s Ministerstvem obrany a Etickou komisí vlády České republiky na naplňování zákona č. 262/2011 Sb. o odboji a odporu proti komunistickému režimu. Objem prací s tím souvisejících je obrovský, i když se

na první pohled může zdát být „neviditelný“. Avšak k přípravě stovek odborných stanovisek a digitalizaci nyní již téměř čtyř miliónů stran dokumentů souvisejících s naplňováním zákona, nedošlo samo od sebe. Přitom i tato práce probíhá pod „časovým tlakem“. Všichni zúčastnění si totiž velice dobře uvědomují, že k přijetí zákona došlo pozdě a řada odbojářů se ho již nedočkala. Nikdo proto nemá sebemenší zájem na jakémkoliv dalším zdržování a všichni děláme vše proto, aby proces vydávání osvědčení probíhal co nejrychleji.

V souvislosti s naplňováním zákona č. 262/2011 Sb. jsem zmínil úsek digitalizace a informatiky Ústavu, který se zabývá převodem archiválií a dokumentů (zejména Archivu bezpečnostních složek) do elektronické podoby. Za dobu své existence se vypracoval na absolutní špičku v České republice, o čemž mimo jiné svědčí i ta skutečnost, že bylo v uplynulých pěti letech péčí Ústavu digitalizováno na 30 miliónů souborů. Chtěl bych na tomto místě nejen pracovníkům této součásti Ústavu, ale i všem dalším zaměstnancům naší instituce velice poděkovat za práci, kterou odvádějí. Opravdu ze srdce děkuji!

V současné době se převod dokumentů do elektronické podoby přizpůsobuje i systematickému výzkumu archivních fondů vztahujících se k období nesvobody, tedy let 1938-1945. Zvláště pak s ohledem na to, že naši zahraniční partneři – například U. S. Memorial Holocaust Museum a izraelský Yad Vashem – projevují mimořádný zájem pracovat s těmito archivními materiály v rámci našich společných mezinárodních projektů.

Vážené dámy, vážení pánové, milí hosté! Dovolte mi vyslovit mé hluboké přesvědčení, že Ústav pro studium totalitních režimů bude i do budoucna naplňovat své prvořadé poslání: přísně vědecky a apoliticky zkoumat léta komunistické totality i léta doby nesvobody, tedy léta totality nacistické (pokud se totiž někdo domnívá, že období let 1939-1945 je již zcela zpracováno, bohužel se velice mýlí, teprve začínáme...) a přinášet o tom našim spoluobčanům i mezinárodnímu společenství přesné a ničím nezkreslené poselství.

Považuji to za mimořádně důležité, protože dosud platí známé- „Kdo nezná svou minulost, je odsouzen k tomu, aby ji prožil znovu!“

Děkuji Vám za pozornost!